

Ivan Vogrič*

Cvet slovenskih dijakov na goriški gimnaziji – generacija 1912

The creme-de-la-creme of students at the Gorizia gimnazija secondary school

Izvleček

V šolskem letu 1911/12 je na državni (nemški) gimnaziji v Gorici maturirala generacija dijakov, ki jo lahko označimo za eno od zlatih na tej šoli, vsaj z vidika Slovencev na Goriškem. To je bil 8.b-razred, ki ga je obiskovalo 30 dijakov; mnogi od teh so se uveljavili na različnih področjih in imeli pomembno vlogo v narodnem življenju.

Abstract

In the 1911/12 school year, a generation of students completed their baccalaureate at the state ("German") gimnazija in Gorizia, which can be described as one of the "golden" ones at this school, at least in terms of the Slovenians in the Gorizia region. This was the year 8.B, attended by 30 students; many became established in different fields and played an important role in the life of the nation.

Ključne besede: goriška državna gimnazija, dijaštvo, Goriška, prva svetovna vojna

Keywords: Gorizia state gimnazija, students, Gorizia region, World War One

Goriška gimnazija

Cesarsko-kraljeva državna gimnazija v Gorici spada med šolske ustanove, ki so vzgojile plejado odličnih dijakov. K temu je bržkone pripomogla dolga tradicija srednjega šolstva na Goriškem, ki sega v 17. stoletje, ko je bil ustanovljen jezuitski kolegij. Ta se je v naslednjih dvestotih letih razvil v ustanovo, primerljivo s poznejšo srednjo šolo. Učni jeziki so bili različni: najprej so poučevali v latinščini, nato v nemščini, spet v latinščini, kasneje pa se je ta znova umaknila nemščini.¹ Pouka v slovenščini ni bilo vsaj do revolucionarnega leta 1848, ko so slovenski šolniki zahtevali uvedbo slovenščine in italijanščine: dveh deželnih jezikov kot učnih jezikov. Čeprav slovenščina ni bila učni jezik, so jo kljub temu de facto

* Ivan Vogrič, mag. zgod. znanosti, publicist, e-pošta: vogricivan@gmail.com

¹ Ob 100-letnici prve slovenske državne gimnazije, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2013, str. 1.

Gorica ob prelomu stoletja (sl.wikipedia.org).

uporabljali pri pouku, zlasti v nižjih razredih. Slovenski jezik so uporabljali na šolskih prireditvah, javnih nastopih dijakov, prvič pa so javno govorili in peli v slovenskem jeziku na prireditvi, ki so jo imeli gimnazijci ob rojstvu cesarične Sofije leta 1854.² Od takrat naprej se je slovensko petje udomačilo v šoli. Slovenski jezik so v goriški gimnaziji uporabljali od leta 1876 pri tako imenovanih naznanilih za vpis dijakov in na začetku šolskega leta, pa tudi v poročilih gimnazije, v katerih so objavljali slovenske prispevke.

Ob vse bolj izrazitem narodnem prebujanju so se množile zahteve po preureditvi goriške gimnazije. Zahteve so bile izražene javno, na taborih, shodih, v peticijah državnemu zboru in »naučnemu ministrstvu«, v občinskih svetih, v deželni in državnem zboru, v deželnem šolskem svetu itd. Posebno odmevna je bila zahteva, izražena na znanem taboru v Šempasu leta 1868, ko so že njegovi sklicatelji navedli potrebo, »da se imajo vpeljati brez zamude ne samo slovenske normalke, ampak tudi slovenske gimnazije, realke, in više šole«.³ Leta 1882 so poslale skoraj vse slovenske občine na Goriškem državnemu zboru peticijo, s katero so zahtevale uvedbo slovenščine kot učnega jezika v srednjih šolah v Gorici,

2 Prav tam, str. 3. Prim. Monika Govekar, Vloga prosvetnih društev in gimnazije v Gorici pri prebujanju slovenske narodne zavesti v letih 1848–1918, *Andragoška spoznanja*, II, 1996, št. 3, str. 42–43.

3 Tabor pri Šempasu 18. oktobra 1868, Gorica: Seitz, 1868, str. 4.

vendar brez uspeha.⁴ Oblasti so tovrstne zahteve dolgo zavračale, češ da Slovenci nimamo dovolj ustreznih slovenskih učnih knjig ne dovolj učnih moči. Pot do samostojne slovenske gimnazije je bila še dolga, do nje pa je lahko prišlo s skupnim prizadevanjem sil, v katerih so se prepoznavali Slovenci.

Kot je zapisal učitelj verouka na tej gimnaziji in zelo vpliven kanonik Andrej Marušič (1828–1898), je bila gimnazija ognjišče omike, saj so iz nje »prihajali vsi naši duhovniki, prihaja vse drugo višje razumništvo«.⁵ Dovolj je, da omenimo med dijaki pesnika Simona Gregorčiča, teologa Antona Mahniča, etnologa Karla Štreklja, nadškofa Frančiška B. Sedeja, politika Josipa Tonklija, zgodovinarja Simona Rutarja idr., med profesorji pa jezikoslovca Maksa Pleteršnika, literarnega zgodovinarja Frana Levca, pisatelja Ivana Preglja, geografa Janeza Jesenka itd. Iz spominskih zapisov Simona Rutarja⁶ izhaja, da so se dijaki udeleževali ljudskih shodov (taborov) in čitalniških prireditev, v prvi vrsti čitalnice, ustanovljene v Gorici leta 1862, ki je bila neke vrste formalno središče družabnosti in kulture Slovencev v mestu. To pomeni, da je gimnazija zavzemala pomembno mesto pri narodnem ozaveščanju na Goriškem.

Zahteve po slovenski gimnaziji so postale glasnejše na začetku 20. stoletja. Odločilnega pomena je bil nastop slovenskih politikov v tej smeri, ki so v šolanju v slovenskem jeziku na gimnazijski ravni prepoznale dodano vrednost. Za ustanovitev gimnazije so se odločno zavzeli izvoljeni predstavniki v deželnih administrativno-političnih telesih obeh političnih opcij, katoliške in liberalne, v katerih so se prepoznavali Slovenci (tretja opcija, socialdemokratska, ni bila zastopana v teh organih). V katoliškem taboru je imel velike zasluge predvsem predsednik društva Šolski dom Anton Gregorčič; liberalni politik Andrej Gabršček je ob odprtju gimnazije zapisal, da je bil »dobojevan boj, ki se je bil nepretržno več desetletij«.⁷

8.b-razred

V tem vzdušju je na začetku prejšnjega stoletja zrasla ena od zelo uspešnih generacij dijakov: 8.b-razred, ki je maturirala v šolskem letu 1911/12, torej ne samo tik pred vojno, ampak tudi tik preden je iz nemške gimnazije v šolskem letu 1913/14 nastala samostojna slovenska gimnazija s slovenskim učnim jezikom.

4 *Ob 100-letnici prve slovenske državne gimnazije*, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2013, str. 5.

5 Andrej Marušič, Epizoda iz kulturne zgodovine Goriške ali košček zgodovine goriškega c. kr. gimnazija, *Goriški spomini – Sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830–1918* (zbral in uredil Branko Marušič), Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2002, str. 135.

6 Simon Rutar, *Dnevnik (1869–1874)*, Trst-Nova Gorica: Narodna in študijska knjižnica v Trstu in Goriški muzej, 1972, str. 138–139.

7 Andrej Gabršček, *Goriški Slovenci, II. knjiga*, Ljubljana: samozaložba, 1934, str. 343 in 425. Čeprav so se tako katoliki kot liberalci zavzemali za slovensko gimnazijo, je bilo med njimi nekaj razlik. Gabršček pri tem omenja, da je njegova stranka nasprotovala načrtom Antona Gregorčiča, ki naj bi hotel ustanoviti zasebno gimnazijo s pomočjo vlade.

*Poslopje, kjer je nekdaj stala cesarsko-kraljeva državna gimnazija v Gorici
(www.voceisontina.eu).*

Po podatkih iz izvestja goriške gimnazije⁸ so razred 8.b obiskovali – po abecednem vrstnem redu, naslednji dijaki (njihova imena so zapisana v nemški različici): Bajec Franz, Berbuč Alfons, Birska Josef, Bitežnik Josef, Dečko Franz, Fakin Josef, Gruden Ignaz, Hackauf Friedrich, Jerkič Franz, Klanjšček Konrad, Koruza Josef, Lavrič Rudolf, Leban Zorko, Mayer Valerian, Milič Ivo, Munich Zyrill, Novak Albin, Novak Karl, Orel Viktor, Pahor Peter, Poberaj Valentin, Res Alois, Sedej Alois, Slokar Franz, Šinigoj Josef, Terčič Franz, Tomažič Albin, Trusnovič Rudolf, Velikonja Leonhard in Weber Gabriel. Z odličnimi ocenami so se lahko ponašali Koruza, Terčič in Velikonja.

Kot je razvidno s seznama, so razred obiskovali slovenski dijaki. Razredi v goriški gimnaziji so bili namreč sestavljeni po narodnostnem ključu, kar je odslikavalo tedanjo etnično sestavo na Goriškem; »a« razrede so obiskovali praviloma italijansko/furlansko govoreči dijaki, »b« razrede pa Slovenci. Tistih, ki jim je bila nemščina materni jezik, je bila le peščica. V zvezi s tem je zgovorno pričevanje enega od dijakov gimnazije, ki je več let kasneje pisal o »nemški gimnaziji skoro brez nemških dijakov«.⁹ Nemški gimnaziji zato, ker je bil učni jezik v njej nemščina.

Dijaki, ki so maturirali leta 1912, so prvič prestopili šolski prag osem let prej. Že na začetku so bili priče dogodku, ki je dodobra pretresel šolo – stavki dijakov

8 Podatki so iz Jahresbericht k.k. Staatsgymnasium in Görz – über das Schuljahr 1911–1912, Gorica, str. 67.

9 Branko Marušič, Stavka dijakov goriške gimnazije oktobra 1904, Gorica: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe*, str. 92. Avtor domneva, da naj bi bil avtor zapisa Leopold Kemperle.

tedanjega 7. in 8. razreda. Do tega je prišlo 24. oktobra 1904, ko so dijaki obeh paralelk teh dveh letnikov za eno uro odšli iz učilnic v znak protesta proti profesorju stenografije Rudolfu Durstu. Ta naj bi bil »ohol in nadut« ter predaval v »hudo germanskem duhu«. Kot trdi avtor zapisa o stavki, zgodovinar Branko Marušič, je bila značilnost avstrijske šolske politike tistega časa ta, da je na obmejna ozemlja države, kakršno je bilo avstrijsko Primorje, pošiljala tudi trde Nemce, »da bi tako utrjevala državno oblast«. Primer tovrstnega pristopa je bil prav Durst. O štrajku so poročali krajevni časopisi, primer pa je romal v razpravo goriškega deželnega zbora. Na koncu je bil profesor Durst premeščen, nepokorni dijaki pa kaznovani s 30 zlatimi kronami, kar je bila zanje velika vsota. Cvet dijakov obeh razredov je sestavljalo več znanih imen: Carlo Michelstaedter, Milko Brezigar in Jože Srebrnič (8. razred) ter Leopold Kemperle, Ivan Ples in Mihael Toroš (7. razred).

Carlo Michelstaedter, čigar družina je bila judovskega rodu, se pojavlja med drugim v leposlovnem delu pisatelja Claudia Magrisa *Un altro mare* (1991), v katerem na romaneskni način upodablja še nekatere druge dijake omenjene italijanske paralelke: Nina Paternollija iz uveljavljene založniške/tiskarske družine iz Gorice in glavnega lika Enrica Mreuleja. V delu piše o "brezbarvnih učilnicah stare c. kr. državne gimnazije z med sabo enakimi in pravilno izdelanimi klopmi, na las podobnimi koledarskim stranem ..., in njihovih sivih stenah; ni bilo jasno, ali je bila na njih prava barva ali pa zbledela inačica neke prvotne barve". Opisano poslopje je stalo na Šolski ulici, v središču Gorice.

V literarnem delu je omenjen tudi katehet na tej šoli, monsinjor Luigi Fogar, vendar v kasnejšem obdobju, ko je kot tržaški nadškof "branil Slované pred fašističnim nasiljem".

Na dijaštvo je prav gotovo naredilo velik vtis zadnje slovo pesnika Simona Gregorčiča 26. novembra 1906. Pogrebni sprevod se je vil po mestnih ulicah, pri čemer so dijaki gimnazije nosili venec s trakom, na katerem je bil napis: »Slavnemu pevcu goriški gimnazijci.«¹⁰ Pogreb Simona Gregorčiča lahko štejemo za pomembno narodno manifestacijo.

Med slovenskimi dijaki je seveda odmevalo burno dogajanje pred prvo svetovno vojno; napetosti med Avstro-Ogrsko in Srbijo, obe balkanski vojni itd. To se je odražalo tudi v delovanju mladinskih društev, v prvi vrsti srednješolskega kluba, ustanovljenega v letu 1909/10 v okviru akademskega društva Adrija.¹¹

Razrednik 8.b-razreda je bil profesor matematike Jožef Pavlin. Slovenščino je poučeval Karel Ozvald (1873–1946), izkušen pedagog, ki je v svoji učiteljski karieri objavil več knjig in priročnikov s pedagoško in literarno vsebino (po letu 1920 je poučeval pedagogiko na prav takrat ustanovljeni univerzi v Ljubljani); v

¹⁰ Soča, 26. 11. 1906.

¹¹ Monika Govekar, Vloga prosvetnih društev in gimnazije v Gorici pri prebujanju slovenske narodne zavesti v letih 1848–1918, *Andragoška spoznanja*, II, 1996, št. 3, str. 41–43.

letu, ko je maturiral 8.b-razred (1912), je objavil delo *Srednješolska vzgoja*.¹² Član učnega kadra je bil tudi prej omenjeni Luigi Fogar, šoli pa je ravnateljaval Janko Bezjak, avtor več učbenikov za osnovne in srednje šole.¹³

V izvestjih šolskega leta 1912/13¹⁴ je bila ob seznamu prej navedenih dijakov objavljena tudi namera za nadaljnji študij. Iz nje izhaja, da je sedem dijakov izrazilo željo, da bi študijsko pot nadaljevalo na pravni fakulteti, pet na teološki, štirje na filozofski, prav toliko na medicinski, dva na veterinarski, prav toliko na konzularnih (diplomatskih) vedah itd. Dva maturanta nista izrazila nobene želje.

Namera za študij ni bila obvezujoča, kar kaže primer Narteja (Leonharda) Velikonje. Čeprav je izrazil namero, da se vpiše na šolo za diplomatske vede, je na koncu izbral pravo. Prav tako Jože Bitežnik, ki je najprej razmišljal o filozofski fakulteti, nato pa tudi on pristal na pravo, tako kot Igo (Ignacij) Gruden. Čeprav je bila prvotna želja Alojzija (Aloisa) Resa študij medicine, se je nato odločil za študij bogoslovja, ki pa ga je med prvo svetovno vojno prekinil; študij je nadaljeval in zaključil na filozofski fakulteti. Za Alfonza Berbuča je bila prva izbira pravo, nato pa se je odločil za bogoslovje. Dijaki so nadaljevali študij pretežno na vseučilišču na Dunaju, manj pa v drugih univerzitetnih središčih habsburške monarhije (na primer v Gradcu) oziroma v tujini.

Po končanem študiju

Študij po končani gimnaziji, sploh pa poklic, nista nujno sovpadala z zanimanjem, ki so ga razvili mnogi maturanti goriške gimnazije. To velja tudi za tiste dijake, ki so se v zrelih letih izrazito uveljavili.

Igo Gruden (Nabrežina, 1893–Ljubljana, 1948) je študiral pravo na univerzah na Dunaju, v Gradcu in Pragi, kjer je zaključil študij leta 1921; med prvo svetovno vojno je bil kot vojak težko ranjen. Postal je odvetnik, še bolj pa je zaslovel kot pesnik. Med obema vojnoma se je uveljavil kot eden vodilnih pesnikov na Slovenskem,¹⁵ na začetku kot glasnik Primorske (zbirka *Primorske pesmi* iz leta 1920), nato pa tudi kot mojster ljubezenskih in otroških pesmi. Njegovo najpomembnejše delo je bila *Dvanajsta ura* (1939), ki mu je prinesla nekaj prestižnih književnih nagrad. Zaradi družbeno angažirane note ga uvrščamo med predstavnike t. i. socialnega realizma.

Literarno pot je ubral tudi Narte Velikonja (Dol pri Otlici, 1891–Ljubljana, 1945), ki je študij prava zaključil na Dunaju. Že med prvo svetovno vojno (1917)

12 Gl. Slovenska biografija <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi399847/> (pridobljeno 12. 11. 2022).

13 Prav tam.

14 Jahresbericht k.k. Staatsgymnasium in Görz – über das Schuljahr 1912–1913, Gorica, str. 59.

15 Ivan Vogrič, Marko Tavčar, *Narcis širokega srca. Življenje in delo Iga Grudna*, Nabrežina: SKD Igo Gruden, 1993, str. 11–15, 55 in 73.

je skupaj z Izidorjem Cankarjem pod psevdonimom napisal povest *Albanska špijonka*, ki je bila dobrih sto let kasneje prevedena v angleščino. Podpisal se je pod več dramskih del, sicer je bil predvsem mojster povesti (*Višarska polena*, *Besede*), novel (*Sirote*, *Otroci*) in humorističnih zgodb (*Pod drobnogledom*, *Zbiralna leča*, *Humoreske in satire*).¹⁶ Objavljal je predvsem v katoliškem tisku.

Velik poznavalec književnosti je bil tudi Alojzij Res (Gorica 1893–Benetke 1936), ki se je po doktoratu iz slovenščine na ljubljanski univerzi in nato iz nemščine na univerzi v Padovi posvetil univerzitetni profesorski karieri. Poučeval je na univerzi v Benetkah (zdaj Ca' Foscari) in predaval tudi na Dunaju ter drugje. Res velja za posrednika med italijansko in slovensko kulturo; ob 600. obletnici smrti Danteja Alighierija (1921) je pripravil dva zbornika v slovenskem in italijanskem jeziku, v katerih je zbral prispevke uglednih strokovnjakov. Sodeloval je pri snovanju več italijanskih enciklopedij in objavljal strokovne članke o umetnosti in kulturi.¹⁷

Josip Birsa (Gorica, 1893–Trst, 1957) se je po doktoratu na univerzi v Zagrebu uveljavil kot časnikar. Pisal je za vodilne slovenske časnike (*Slovenski narod*, *Jutro* idr.) in več let vodil ljubljansko podružnico jugoslovanske agencije Avala. Bil je tudi športni delavec, saj je bil dolgo let prvi mož ASK Primorje v Ljubljani.¹⁸

V politične vode se je po doktoratu iz prava v Zagrebu resno podal Jože Bitežnik (Solkan, 1891–Gorica, 1960). Bil je tajnik političnega društva Edinost za Goriško, ustanovljenega leta 1922 po sporih z bolj liberalno tržaško vejo istoimenskega društva. Kot predstavnik krščanskih socialcev je dve leti kasneje kandidiral za italijanski parlament. Potem ko je fašistični režim onemogočil sleherno demokratično delovanje, se je kot tesni sodelavec poslanca Engelberta Besednjaka, prav tako nekdanjega dijaka goriške gimnazije, leta 1930 umaknil na Dunaj, kjer je skupaj z njim deloval v mednarodnih manjšinskih organizacijah, nato pa v Jugoslavijo.¹⁹

Na levem političnem polu je deloval Ciril Sedej (Robič pri Kobaridu, 1892–Širje nad Zidanim Mostom, 1960), ki se je po vrnitvi iz Rusije (kjer je bil ujet kot vojak avstro-ogrske vojske) vključil v že ilegalno Komunistično partijo Jugoslavije. Bil je v vodstvu Proletarskih akcijskih čet in preživel skoraj leto dni v zaporu po obsodbi zaradi revolucionarne vsebine govora na prvomajskem praznovanju v Trbovljah leta 1924. Kot član t. i. Štukljeve skupine je sčasoma prišel v spor s partijo, ki ga je naposled izključila. Nato je deloval v Socialistični stranki Jugoslavije in bil aktiven tudi na sindikalnem področju.²⁰

16 PSBL, 16. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990, str. 174–177.

17 PSBL, 13. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987, str. 197–199.

18 PSBL, 18. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1992, str. 467.

19 PSBL, 2. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1975, str. 86–87.

20 PSBL, 13. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987, str. 318.

Alfonz Berbuč (Kanal ob Soči, 1892–Šempeter pri Gorici, 1957) je bil že med prvo svetovno vojno posvečen v mašnika. Služboval je v raznih župnijah na Primorskem in izdal molitvenik *Molimo*, ki je doživel tri ponatise. Po vojni je bil profesor moralne teologije za slovenske bogoslovce na semenišču v Gorici.²¹

Duhovniški poklic je opravljal tudi Ciril Munih (Most na Soči, 1893–Most na Soči, 1963). Bogoslovje je študiral v Stični in bil posvečen za duhovnika med prvo svetovno vojno. Tudi on je župnikoval v več primorskih krajih. Med drugo vojno je na Šentviški Gori reševal ljudi pred nemškim nasiljem.²²

Že ti podatki (omejili smo se na najbolj znane dijake) pričajo, da so se gojenci 8.b po končani gimnaziji usmerili na zelo različna področja. Življenjske poti so jih vodile celo vsaksebi, kar velja tudi za tiste, ki so delovali na istem polju. Pesnik Igo Gruden je bil na primer kot aktiven privrženec OF med vojno interniran; okusil je med drugim najhujše italijansko koncentracijsko taborišče (Rab) in na podlagi zaporniških oz. taboriščnih izkušenj objavil po vojni pesniško zbirko *V pregnanstvo* (1945). Sošolec Narte Velikonja je bil takrat na nasprotnem političnem bregu in se je kot sodelavec Leona Rupnika izpostavil v protikomunistični propagandi. Junija 1945 so ga, čeprav je bil invalid, obsodili na smrt in ustrelili na neznanem mestu.²³

Nedavno odkritje

Pred nedavnim je raziskovalcem uspelo iztrgati iz pozabe Albina Tomažiča (Gorica, 1892–Saletto, 1918), prav tako dijaka 8.b-razreda. Tomažič je ob koncu študija izrazil namero, da nadaljuje študij na medicini. Ne vemo natančno, ali se je vpisal na univerzo, saj ga v evidencah dunajske univerze, na katero se je vpisalo več sošolcev, kot kaže, ni. Po izbruhu prve svetovne vojne je bil razmeroma hitro vpoklican in postal uspešen vojaški pilot, za kar je prejel številna odlikovanja. V osebni kartoteki, pridobljeni v vojaškem arhivu na Dunaju,²⁴ so navedena naslednja: križec za zasluge III. stopnje z vojno dekoracijo, srebrna medalja za zasluge z meči na traku vojaškega križca za zasluge, bronasta medalja za zasluge na traku vojaškega križca za zasluge in Karlov četni križec. Posthumno naj bi 8. julija 1918 prejel tudi znak bojnega pilota in čin nadporočnika.²⁵

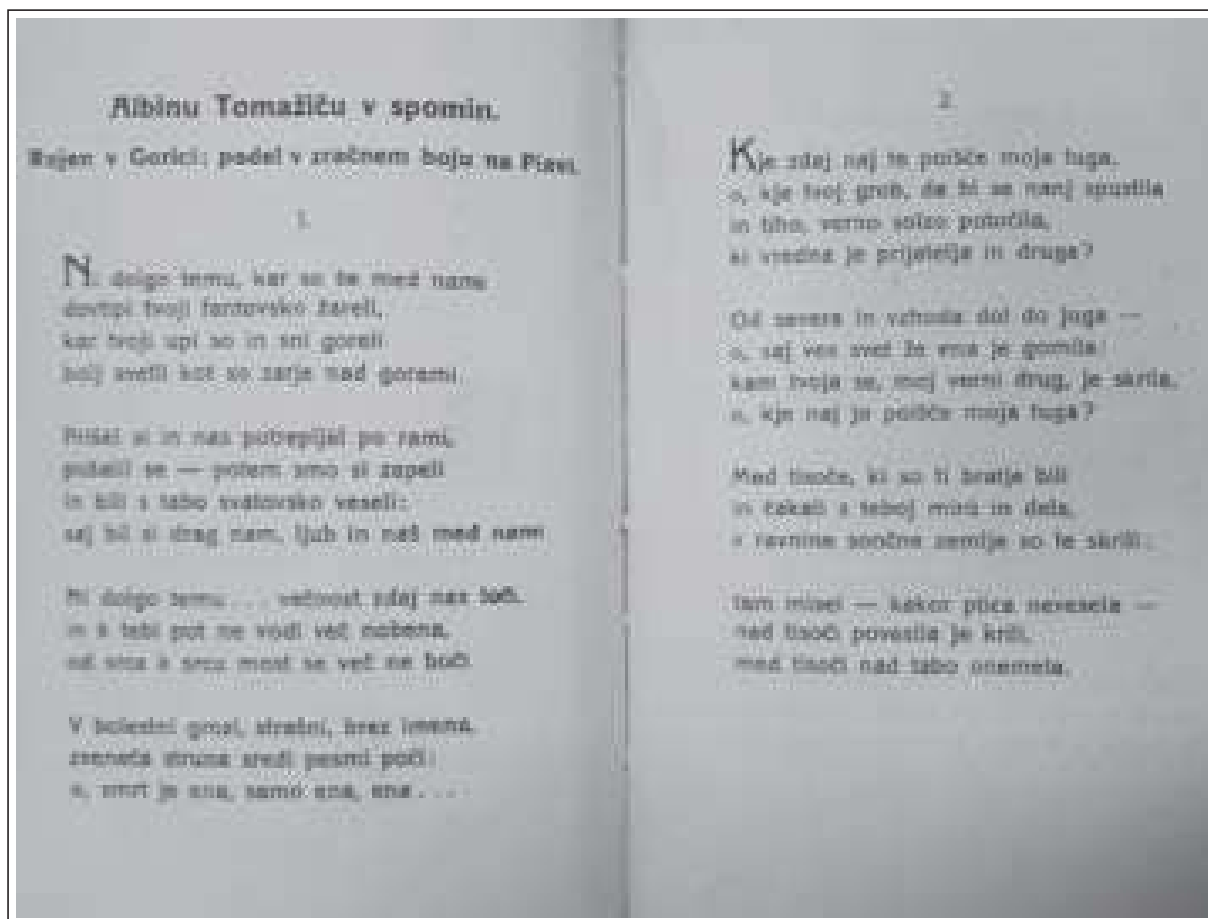
21 PSBL, 2. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1975, str. 64.

22 PSBL, 10. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1984, str. 475.

23 Leta 1992 je sin Narteja Velikonje Jože v pismu piscu tega zapisa sporočil: »Vem da sta se z očetom poznala (z *Grudnom* – op. pisca), videl sem, da sta se na primer v gledališču pozdravljala. Vendar nista pripadala istemu idejnemu krogu in se zato nista družila.«

24 Vojaški arhiv na Dunaju, signatura AT-OeStA/KA LFT Pers Detail LFT Offiziere 6, 86 Tomažič Albin.

25 Zahvaljujem se kustosu v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije in odličnemu strokovnjaku za vojaško zgodovino Marku Ličini za posredovano literaturo o Tomažiču, še posebej tisto o njegovih bojih nad reko Piave in o prejetih odlikovanjih.

Pesem Iga Grudna v spomin na padlega sošolca, zbirka Primorske pesmi, Ljubljana Zvezna tiskarna, 1920.

Padel je v zračnem boju 15. junija 1918 ob neuspešni avstro-ogrski ofenzivi na tirolski fronti v bližini reke Piave. Sestrelil naj bi ga najbolj znani italijanski letalec tistega časa Francesco Baracca. Isti dan je Baracca onemogočil neko drugo avstrijsko letalo. Sicer je to bila zadnja uspešna Baraccova akcija, saj ga je le nekaj dni kasneje doletela podobna usoda. 19. junija 1918 je bil namreč sestreljen.²⁶

V pesmi *Albinu Tomažiču v spomin*, objavljeni v zbirki *Primorske pesmi*, se Igo Gruden klanja spominu padlega sošolca. Začetni verz: »Ni dolgo temu, kar so še med nami dovtipi tvoji fantovsko žareli ...,« izražajo še svež spomin na dijaška leta, pesnikov vzklik: »Kje zdaj naj te poišče moja tuga, o, kje tvoj grob ...,« v drugem delu pesmi pa je kritika grobe vojaške logike, po kateri je človeško življenje v vojnih razmerah domala razvrednoteno. V pesmi je izraženo dokončno slovo od nepovratnega obdobja, ki je hkrati uvod v čas, zaznamovan od hudih ali celo usodnih življenjskih preizkušenj.

²⁶ Paolo Varriale, *Francesco Baracca, una biografia*, Rim: Edizioni Rivista Aeronautica, 2018, str. 183–184, in Roberto Gentili, Antonio Iozzi, Paolo Varriale, *Gli assi dell'aviazione italiana nella Grande Guerra*, Rim: Aeronautica militare, Ufficio Storico, 2002, str. 74, 75 in 81.

Viri in literatura

Viri

Državni arhiv na Dunaju, signatura AT-OeStA/KA LFT Pers Detail LFTTr Offiziere 6, 86 Tomažič Albin.

Literatura

Gabršček, Andrej, *Goriški Slovenci, II. knjiga*, Ljubljana: samozaložba, 1934, str. 343 in 427.

Gentili, Roberto, Iozzi, Antonio in Varriale, Paolo, *Gli assi dell'aviazione italiana nella*

Grande Guerra, Rim: Aeronautica militare, Ufficio Storico, 2002, str. 74, 75 in 81.

Govekar, Monika, Vloga prosvetnih društev in gimnazije v Gorici pri prebujanju slovenske narodne zavesti v letih 1848-1918, *Andragoška spoznanja*, II, 1996, št. 3, str. 41-43.

Jahresbericht k.k. Staatsgymnasium in Görz – über das Schuljahr 1911-1912, Gorica, str. 67.

Jahresbericht k.k. Staatsgymnasium in Görz – über das Schuljahr 1912-1913, Gorica, str. 59.

Marušič, Andrej, Epizoda iz kulturne zgodovine Goriške ali košček zgodovine goriškega c. kr. gimnazija, *Goriški spomini – Sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830-1918* (zbral in uredil Branko Marušič), Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2002, str. 135.

Marušič, Branko, Stavka dijakov goriške gimnazije oktobra 1904, Gorica: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe*, 2009, str. 92.

Ob 100-letnici prve slovenske državne gimnazije, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2013, str. 1 in 5.

Primorski slovenski biografski leksikon, 2. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1975, str. 64 in 86-87.

Primorski slovenski biografski leksikon, 10. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1984, str. 475.

Primorski slovenski biografski leksikon, 13. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1987, str. 197-199 in 318.

Primorski slovenski biografski leksikon, 16. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1990, str. 174-177.

Primorski slovenski biografski leksikon, 18. snopič, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1992, str. 467.

Slovenska biografija <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi399847/> (pridobljeno 12. 11. 2022)

Soča, 26. 11. 1906.

Rutar, Simon, *Dnevnik (1869-1874)*, Trst-Nova Gorica: Narodna in študijska knjižnica v Trstu in Goriški muzej, 1972, str. 138-139.

Tabor pri Šempasu 18. oktobra 1868, Gorica: Seitz, 1868, str. 4.

Vogrič, Ivan, Tavčar, Marko, *Narcis širokega srca. Življenje in delo Iga Grudna*, Nabrežina:

SKD Igo Gruden, 1993, str. 11–15, 55 in 73.

Varriale, Paolo, *Francesco Baracca, una biografia*, Rim: Edizioni Rivista Aeronautica, 2018, str. 183–184.

Povzetek

Zgodba o 8.b-razredu, o katerem govori ta zapis, je zgodba o generaciji dijakov na državni gimnaziji v Gorici, ki je maturirala malo pred prvo svetovno vojno. Pomenila je prvo večjo preizkušnjo v njihovem dotlej relativno brezskrbnem življenju, saj je pustila neizbrisne sledi in vplivala na njihove nadaljnje življenjske izbire. V času med obema vojnama so se nekateri precej uveljavili na področjih, kjer so delovali. Ker je bilo to obdobje tudi čas delitev, so se nekateri od dijakov znašli na različnih idejnih bregovih, kar je veljalo tudi za naslednje prelomno obdobje – drugo svetovno vojno.